

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ THU HƯƠNG

**GIÁ TRỊ ĐẠO LÝ TRONG SÁNG TÁC CỦA
NGUYỄN ĐÌNH CHIỂU VỚI ĐỜI SỐNG
VĂN HÓA DÂN TỘC**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ THU HƯƠNG

**GIÁ TRỊ ĐẠO LÝ TRONG SÁNG TÁC CỦA
NGUYỄN ĐÌNH CHIỂU VỚI ĐỜI SỐNG
VĂN HÓA DÂN TỘC**

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60 22 01 21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. DƯƠNG THU HẰNG

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi dưới sự hướng dẫn của PGS. TS Dương Thu Hằng, kết quả nêu trong luận văn này là hoàn toàn trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2017

Tác giả

Trần Thị Thu Hương

LỜI CẢM ƠN

Luận văn đã được hoàn thành tại khoa Ngữ Văn, trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên.

Với tình cảm chân thành nhất của mình, em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS.Dương Thu Hằng, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ và tạo mọi điều kiện cho em trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Em cũng xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong Ban Giám hiệu, khoa Sau Đại học, khoa Ngữ Văn trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi và giúp đỡ em trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Nhân đây, tôi cũng xin chân thành cảm ơn các bạn bè, đồng nghiệp, những người thân trong gia đình đã khuyến khích, động viên và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2017

Tác giả

Trần Thị Thu Hương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Mục đích nghiên cứu.....	7
4. Đối tượng và nhiệm vụ nghiên cứu.....	7
5. Phạm vi nghiên cứu.....	7
6. Phương pháp nghiên cứu.....	8
7. Dự kiến đóng góp.....	9
8. Cấu trúc của luận văn.....	9
NỘI DUNG	10
Chương 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	10
1.1. Khái quát chung về giá trị đạo lý truyền thống của dân tộc	10
1.1.1. Giá trị và giá trị đạo lý.....	10
1.1.2. Khái quát về cảm hứng đạo lý trong văn học Việt Nam	12
1.2. Nguyễn Đình Chiểu - Nhà thơ đạo đức trữ tình xuất sắc nhất trong lịch sử văn học dân tộc.....	26
1.2.1. Con người và cuộc đời.....	26
1.2.2. Quan niệm sáng tác.....	27
* Tiểu kết chương 1:.....	31
Chương 2: CẢM HỨNG ĐẠO LÝ TRONG SÁNG TÁC CỦA NGUYỄN ĐÌNH CHIỂU	33
2.1. Khẳng định, đề cao giá trị đạo lý của dân tộc	33
2.1.1. Đạo đức nhân nghĩa	33
2.1.2. Tinh thần hào hiệp, trọng nghĩa khinh tài.....	39

2.1.3. Lòng vị tha, chung thủy, tiết hạnh	43
2.1.4. Tinh thần xả thân vì nước	46
2.2. Trân trọng, ngợi ca những tình cảm tốt đẹp.....	53
2.2.1. Nghĩa Vua - tôi	53
2.2.2. Đạo vợ chồng.....	55
2.2.3. Tình cha con	58
2.2.4. Tình chủ tớ.....	67
*Tiểu kết chương 2:	69
Chương 3: PHÁT HUY GIÁ TRỊ ĐẠO LÝ TRONG SÁNG TÁC CỦA NGUYỄN ĐÌNH CHIỂU TRONG THỜI KÌ HỘI NHẬP	70
3.1. Đạo đức xã hội trong thời kì hội nhập - những vấn đề đặt ra	70
3.1.1. Thực trạng đạo đức trong thời kì hội nhập	70
3.1.2. Vai trò của đạo đức, đạo lý trong đời sống xã hội.....	72
3.2. Phát huy giá trị đạo lý trong sáng tác của Nguyễn Đình Chiểu trong việc giáo dục nhân cách thế hệ trẻ	73
3.2.1. Góp phần giáo dục thế hệ trẻ sống yêu thương, nhân nghĩa	74
3.2.2. Góp phần giáo dục thế hệ trẻ sống trung thực, dũng cảm, sống có trách nhiệm.....	85
* Tiểu kết chương 3:	92
KẾT LUẬN.....	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	98

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Được mệnh danh là “nhà thơ đạo đức trữ tình xuất sắc nhất trong lịch sử văn học dân tộc” [dẫn theo 40, tr.577], một trong những nội dung lớn bao trùm hầu hết các sáng tác của Nguyễn Đình Chiểu là những giá trị đạo lý truyền thống quý báu của dân tộc. Các giá trị đạo lý ấy đã góp phần không nhỏ trong quá trình hình thành, xây dựng và phát triển đất nước. Đặc biệt trong xã hội ngày nay, với sự bùng nổ mạnh mẽ của khoa học và công nghệ thông tin, với nhịp sống hối hả, khẩn trương và biết bao câu chuyện đau lòng vẫn đang xảy ra xung quanh cuộc sống của chúng ta: những vụ án vợ giết chồng, anh giết em, con giết cha, những câu chuyện về bạo lực học đường, bạo lực gia đình đã gióng lên tiếng chuông cảnh tỉnh về sự mai một và xuống cấp của những giá trị đạo lý truyền thống của dân tộc.

“Văn học là nhân học” (M.Gorki). Từ xưa đến nay, nhiều Nhà nước đã khẳng định vai trò giáo dục, hướng thiện của văn học. Việc dạy Văn không chỉ đơn thuần là việc cung cấp những tri thức khoa học văn học mà dạy Văn còn là dạy cách làm người. Vì vậy, môn Ngữ Văn luôn có một vị trí xứng đáng trong chương trình giáo dục phổ thông.

Không phải ngẫu nhiên mà chúng tôi chọn tác gia Nguyễn Đình Chiểu làm đối tượng để khảo sát. Trong chương trình Ngữ Văn THCS, THPT, Cao đẳng, Đại học thì Nguyễn Đình Chiểu là một trong những tác gia có nhiều tác phẩm được đưa vào giảng dạy như Truyện thơ *Lục Vân Tiên*, bài thơ *Chạy giặc*, *Văn tế nghĩa sĩ Cần Giuộc*... Chúng tôi coi hệ thống tác phẩm của Nguyễn Đình Chiểu là một chỉnh thể nghệ thuật. Đặc biệt khi mà luân lí đạo đức trong xã hội ngày càng có những biểu hiện suy thoái, biến tướng thì tiếng nói về đạo lý của Nguyễn Đình Chiểu mang một ý nghĩa hết sức sâu sắc, góp phần thức tỉnh, giáo dục đạo đức con người trong thời đại mới.

Từ những lí do trên chúng tôi đã lựa chọn đề tài: ***“Giá trị đạo lý trong sáng tác của Nguyễn Đình Chiểu với đời sống văn hóa dân tộc”***. Chúng tôi hi vọng có thể cung cấp một góc nhìn thực tiễn về thơ văn Nguyễn Đình Chiểu,

góp phần nâng cao chất lượng dạy - học thơ văn của tác giả này trong nhà trường các cấp. Có thể xem đây như là một công cụ hỗ trợ trong việc giảng dạy những tri thức khoa học văn học cũng như cung cấp những bài học đạo đức sinh động từ tác phẩm và cuộc đời Nguyễn Đình Chiểu. Từ đó góp phần quan trọng vào việc giáo dục đạo đức, lễ sống tiến bộ, tích cực cho học sinh - điều vô cùng cần thiết trong việc giảng dạy bộ môn Ngữ văn hiện nay.

2. Lịch sử vấn đề

Nguyễn Đình Chiểu là một tác gia lớn của văn học Việt Nam thời kì trung đại. Cuộc đời và sự nghiệp sáng tác của ông luôn là một mạch ngầm không bao giờ vơi cạn cho các nhà nghiên cứu phê bình. Sau đây, chúng tôi xin điem qua một số bài viết, công trình, ý kiến của các nhà nghiên cứu đề cập đến Nguyễn Đình Chiểu và liên quan trực tiếp đến nội dung đề tài mà chúng tôi tìm hiểu.

Tác giả Nguyễn Ngọc Chỉ trong bài “*Một nhà thi sĩ trứ danh nước ta; cụ Nguyễn Đình Chiểu làm truyện Lục Vân Tiên*” đã đánh giá: “Quốc văn ta có hai quyển giá trị hơn hết là *Truyện Kiều* của Nguyễn Du và *Lục Vân Tiên* của Nguyễn Đình Chiểu. Nguyễn Du đã có nhiều người nói đến nhưng Nguyễn Đình Chiểu thì ít người biết” [4, tr.23].

Mục đích đặt truyện *Lục Vân Tiên* là dạy người nhà và học trò chứ không phải làm văn, nên đó là một bộ “thi luân lí” lời lẽ bình dị. *Lục Vân Tiên* dần được cả nước biết đến và thích đọc. Ở đây, tác giả đã đặt vấn đề về giá trị của *Lục Vân Tiên* và việc nghiên cứu tác gia Nguyễn Đình Chiểu, đặc biệt là chú ý tới tính chất “thi luân lí” của tác phẩm. Tuy vậy, đây mới chỉ là những khám phá sơ lược ban đầu.

Trong bài “*Giá trị đạo đức của truyện Lục Vân Tiên*”, tác giả An Cư chỉ ra rằng “*tuy nhằm chấn chỉnh, truyền bá những nguyên tắc đạo đức, đạo lý cổ truyền nhưng cố ý hay vô tình Nguyễn Đình Chiểu đã cho thấy đạo lý của Không Tử bấy giờ không còn uy tín tinh thần đối với người dân nữa vì nó đã đến hồi phá sản trước sức mạnh của các loạt súng đồng của Pháp*” [3, tr.32-40].

Tác giả Bàn Bá Lân cũng đã chứng minh “*Nguyễn Đình Chiểu không lãng mạn cũng không trữ tình, không tượng trưng cũng không tả thực. Ông chỉ dùng*

những lời thơ thông thường giản dị, mộc mạc bình dân để phô bày những tư tưởng đạo lý, những xúc động chân thành trước tình nhà, nỗi nước” [19, tr.85-94].

Tiếp đó, Ni-cu-lin trong bài *“Nhà thơ thân yêu của miền Nam Việt Nam”* [dẫn theo 40, tr.640], đã giới thiệu Nguyễn Đình Chiểu là linh hồn của phong trào giải phóng và cho rằng truyện *Lục Vân Tiên* được dịch ra tiếng Pháp là bản dịch đầu tiên về một tác phẩm lớn của văn học Việt Nam ở châu Âu. Đặc điểm của thiên truyện là sức mạnh cao cả của sự trong sạch đạo đức. Sự kết hợp phức tạp giữa những cái bắt nguồn từ cuộc sống tới những thủ pháp truyền thống là đặc điểm của nhiều áng văn vần của Nguyễn Đình Chiểu.

Năm 1973, tác giả Nguyễn Đình Chú viết bài *“Từ lí tưởng nhân nghĩa đến chủ nghĩa yêu nước”*. Bài viết nói đến con đường phát triển của văn chương Đồ Chiểu trong mối quan hệ thống nhất biện chứng giữa tư tưởng và nghệ thuật từ truyện *Lục Vân Tiên* đến văn thơ yêu nước chống Pháp của ông. Giáo sư Nguyễn Đình Chú đã khẳng định: *“Nguyễn Đình Chiểu là người đầu tiên nêu được sự tương xứng giữa phẩm chất người nông dân trong văn học với người nông dân ngoài đời thường. Từ con đường văn chương của Đồ Chiểu, chúng ta học được không biết bao nhiêu điều quý báu về đạo lý làm người, về trách nhiệm, về nghề nghiệp của người cầm bút, về bản chất và chức năng của văn học”* [dẫn theo 40, tr.212].

Tác giả Hoàng Thiệu Khang viết bài *“Quan điểm văn chương - nghệ thuật của Nguyễn Đình Chiểu”* đã khẳng định quan niệm về chức năng văn nghệ của Nguyễn Đình Chiểu *“Sứ mệnh lớn lao và chủ yếu của văn nghệ là giáo dục quần chúng, văn nghệ là một hình thức giáo dục có hiệu quả”*. Ông cũng cho rằng quan niệm văn nghệ của Nguyễn Đình Chiểu là một hệ thống nhất quán. *“Nhà thơ quan niệm làm văn chương là để bộc lộ một thái độ chê, khen, đồng tình hay phản đối”* [dẫn theo 40, tr.286].

Nhân kỉ niệm 160 năm ngày sinh Nguyễn Đình Chiểu, năm 1982 tác giả Nguyễn Đình Chú lại tiếp tục đưa ra những suy nghĩ sâu sắc *“Từ thực tế giảng dạy trong nhà trường nghĩ thêm về nghệ thuật văn chương Nguyễn Đình Chiểu”* [dẫn theo 40, tr.577]. Trong bài viết này, tác giả đã nhấn mạnh đến

phong cách đạo đức trữ tình của Nguyễn Đình Chiểu và xếp văn thơ Nguyễn Đình Chiểu vào vị trí xứng đáng trong nền văn học nước nhà.

Cùng thời gian đó, Nhà xuất bản Thành phố Hồ Chí Minh xuất bản cuốn *“Nguyễn Đình Chiểu - ngôi sao càng nhìn càng sáng”* của tác giả Lê Trí Viễn. Người viết đã phê phán quan điểm nghiên cứu về Nguyễn Đình Chiểu trước đó là quan điểm văn học phong kiến và tư sản: *“xuất phát từ quan điểm đạo đức phong kiến, coi tác phẩm nghệ thuật như là một công trình đạo đức và khen chê nghệ thuật tách rời nội dung, đánh giá thấp trình độ thưởng thức của quần chúng. Ít quan tâm đến ảnh hưởng của tác phẩm trong nội dung, và có khi phân tích tác phẩm tách rời hoàn cảnh xã hội - lịch sử nó ra đời, nghiên cứu chỉ là nghiên cứu, không hề liên hệ gì đến nhiệm vụ chính trị đương thời, hoặc có thì nhằm phục vụ cho chính trị phản động của thực dân và tay sai...”* [41, tr.76].

Bởi vậy, không mắc lại những hạn chế của những nhà nghiên cứu trước đó, ở chương V của cuốn sách, tác giả Lê Trí Viễn còn đề cập đến khía cạnh trữ tình đạo lý trong thơ văn Nguyễn Đình Chiểu: *“Một loại trữ tình đặc biệt độc đáo của ông là trữ tình mà nội dung cảm xúc là đạo lý, trữ tình đạo lý”* [41, tr.171].

Cùng thời gian này, tác giả Trần Văn Giàu đã viết bài *“Nguyễn Đình Chiểu - đạo làm người”*. Theo ông, *“Nguyễn Đình Chiểu không đặt đạo làm người thành một đề tài riêng biệt để sáng tác nhưng tác phẩm lớn nào của cụ cũng bàn về đạo làm người. Và từ các giai đoạn của cuộc đời cụ, chúng ta đều có thể rút ra những nguyên lý về đạo làm người”* [dẫn theo 40, tr.229].

Tác giả Phạm Văn Đồng trong bài *“Nguyễn Đình Chiểu, ngôi sao sáng trong văn nghệ của dân tộc”* cho rằng *“Thơ văn của Nguyễn Đình Chiểu là thơ văn chiến đấu, đánh thẳng vào giặc ngoại xâm và tội tớ của chúng”* và *“Đối với Nguyễn Đình Chiểu, cầm bút, viết văn là một thiên chức. Và Nguyễn Đình Chiểu quý trọng chức trách của mình chừng nào thì càng khinh miệt bọn lợi dụng văn chương để làm việc phi nghĩa chừng ấy”* [dẫn theo 40, tr.69].

Tác giả Hoài Thanh trong bài *“Nguyễn Đình Chiểu, một nhà thơ lớn, một tấm gương chói ngời tinh thần bất khuất của dân tộc Việt Nam”* cũng đưa ra nhận định *“Ông ghét cay ghét đắng các thứ thơ văn giả dối mà ông gọi là thơ*